

Egy másik Magyarország

Ez egy olyan Magyarország, amit én egyáltalán nem ismerek. A Google úgy 130 km-re írja Pesttől Szajlát, kocsival az út nem egészen két óra. Mégis olyan elképesztő távolságban van tőlem, hogy ez nekem egy szinte ismeretlen, másik Magyarország. Ráadásul ezt a másik Magyarországot egy olyan ember mutatja be, aki ízig-vérig amerikai, akinek a vérében van a szabadság, és aki úgy magyar, hogy nem köti őt ez a különös kelet-európai átok, ami nehezíti az élelétét. Oravecz monumentális regénytrilógiája, amelynek harmadik része az *Ókontri*, kísérlet tesz a hazaszeret és a kivándorlás szükségességének a megértésére, az itthoni létezés egyfelől mindenek felett való szépségének, másfelől az ezzel óhatatlanul együtt járó gyötrelmeinek a bemutatására.

A trilógia eposzi terjedelmű munka, féltem is egy kicsit, hogy sok lesz ennyi áradó szöveg, de olvasás közben valahogy elfelejti már az ember, hogy milyen terjedelmes a mű, szükség van erre a nyelvi pompára, erre az áradásra, mert az árnyalt képhez keltenek a részletek.

És az ismétlődő mintázatokhoz pedig kellenek az eposzi méretek. A regénytrilógia egyes alakjainak a sorsa ugyanis bizonyos variációkban ismétlődik. Értelemszerűen nem alakul hajszálra ugyanúgy a sorsuk, ám hasonló vétségeket követnek el, ami aztán hasonló cselekvésre készíti őket. Az elsőként kivándorló idősebb Steve például, azért hagyja el Magyarországot, mert szeretne szabadulni apja zsarnokságától, mert az minden módon beleszól az életébe, nem adja ki a földjét, hogy maga tudjon gazdálkodni. A fiú azt reméli, hogy Amerikában majd a saját lábára tud állni. Aztán amikor az Ókontri hőse, ifjabb Steve ugyanazt éli meg, hogy idősebb Steve zsarnokoskodik vele, hogy nem hagyja felnőni, akkor az immár apává lett fiú nem ismeri fel a helyzetet, és erre ifjabb Steve úgy dönt, hogy elhagyja Amerikát, mert

Oravecz Imre: *Ókontri*
Magvető, Budapest, 2018

ott nem tud szabadulni apja gyámködása alól, de majd odahaza boldogulni fog, végtére is annyi jót hallott a szüleitől az óhazáról. De az egyes mellékszereplők sorsában, a gyerekekben, rokonoknál vagy amerikai magyarok életében is megfigyelhető egyfajta ciklikusság vagy ismétlődés, mondjuk, ilyen a kamaszkori beilleszkedés, a nemi érés, a munkavégzés módja, vagy a meszszire induló családtagok búcsúztatása, vagy éppen a gombászás, kirándulás, a modernizálódás kérdése, a párvalasztás lehetőségei, a házépítés (fészekrakás). A regénytrilógia monumentális mérete egyszerűen szükséges ahhoz, hogy ezek a minták kirajzolódjanak. Ez az ismétlődés pedig talán még magasabb, az egyes ember életén túlnyúló törvényszerűségekre utal.

A tájnak, mint a hazaszeretet hordozójának, különösen fontos szerep jut. Érdekes, hogy ez a táj egy-egy jól elhatárolt földrajzi egységre korlátozódik. Az *Ókontri* első része Amerikában játszódik, ott ez a szűkebb pátria amerikai szóhasználatú a ranch, ahol a már idősödő szülők élnek, és a közeli kisváros, ahol Steve élt fiatalon. Ifjabb Steve éppen fordított utat jár be, mint az apja, nem csak földrajzi, hanem társadalmi értelemben is. Amerikai, város-lakó autószerelőből lesz előbb farmer, majd hazavándorolva gazdálkodó. Torokszorító, hogy a magyar történelem ismeretében pontosan tudjuk, hogy mi vár rá, és a baljós előismeret birto-kában szembesülünk Steve vágyaival és terveivel. Az ifjabb Steve amerikai története nem is lehetne amerikaibb. Városi élet, autószerelés az éppen épülő Kaliforniával a háttérben. Szabados szexuális élet, hűtlen feleség, akinek az előző kapcsolatából származó gyereket ifjabb Steve neveli fel végül sajátjaként. Hítel, elbocsátás, gazdasági válság, fi-

zetésképtelenség. A szüleihez költözik, de önállósulni szeretne, és valahogy éppen nem talál semmi normális lehetőséget. Ugyanaz a vágy van benne, mint az összes felmenőjében: gyarapítani a vagyont, valahogy előrébb jutni. És ez az előrébb most nála vissza: vissza Magyarországra, beszélhet neki bárki bármit, ezt ő eldönti magában. Csak megjegyzem, hogy az édesapja éppen ilyen hajthatatlan volt, amikor kitalálta magának Amerikát.

A regény egyébként ezen a ponton válik igazán érdekessé, a döntést megelőző amerikai részek voltaképpen csak ennek a fordulatnak a tükrében érdekesek, Amerika mintegy ellenpontja lesz Magyarországnak. Ifjabb Steve képzeletében Magyarország a korlátlan lehetőségek hazája, ahol nyilván elmaradottabbak a viszonyok, mint Amerikában, de az ügyesen irányított vállalkozás reményei szerint boldogulást fog neki hozni. Hisz magában, a szakértelmében, a képességeiben. Szerencsére nincs egyedül, a hazai rokonok valóban segítőkészen fogadják, és mindenben támogatják. Ez a Magyarországról kialakított kedvező kép fokról fokra eltűnik, mintegy felülírja a valóság, amit kénytelen a maga bőrén megismerni, illetve utóbb elszenvedni.

Ahogy Steve megismeri a magyar viszonyokat, az igazi tanulási folyamat, ebben a tekintetben a könyv egy igazi fejlődésregény. Steve és az olvasó így együtt ismerheti meg Szajlát és Szajla révén 30-as évek magyar fa-

luját. Azt kell mondanom, hogy a regény elolvasása után sokkal többet vélek érteni a jelenkori politikai történekek háttéréből. Steve maga is lassan veszi észre, hogy a szajlai társadalom milyen mélységesen megosztott. Hogy az élet úgy van kialakítva, hogy a kevés módosnak minden, de minden jár, a nincstelének meg semmi. Az amerikai Steve az egyetlen ott helyben, aki úgy gondolja, hogy az államnak bizonyos helyzetekben segíteni kellene a rászorulókat, hogy Imre barátjának járna segítség a hitelének a visszafizetéséhez, beszél az illetékesel, akinek módjában volna kieszközölni az állami támogatást, de az úgy vélekedik, hogy az adósok mindenféleképpen fizetnie kell, ezért inkább elvből nem segít, nem is értik, mi volna a szolidaritás, és miért kellene a szegényeket támogatni. Ugyanez derül ki az informális községi gyűlésen, ahol Steve mindenki csodálkozására módos gazdaként nem igényel a többi módos gazdához hasonlóan községi földet, mert mint mondja, nem akarja elvenni mások elől, akik valóban rászorulnak. Ő ugyanis vesz magának földet, ha akar, megteheti. De ott vannak a föld nélküli nincstelének a faluban, talán inkább nekik kellene földet kapniuk a községtől. Természetesen azonnal kioktatják, és ki más tenné ezt, mint a pap, hogy a szegények gyámolítása egyáltalán nem jelentheti azt, hogy a nincstelének földet kapnak, hiszen azok képtelenek gazdálkodni, csak teher volna nekik a földbérlet (árenda)... Steve igazságérzetét természetesen bántják ezek az összetűzések. Lassan egyre jobban beszél magyarul, kiderül, hogy a nyelv is szépen tükrözi a feudális viszonyokat, már kapizsgálja, hogy kiből lesz az ön, és ki a maga. Hogy kit hogyan kell szólítani, mert itt nem mindenki csak egyszerűen úr, mint odaát. Érti, ahogy a szolgabíró leereszkedően kezeli, csak azért mert ő a földből él, hogy hiába módos vállalkozó, Magyarországon az uraknak ő csak paraszt marad. Magyarország történetében egymást követték a megrázóbbnál megrázóbb traumák. Steve nem helyesli, amit a nincstelénekkel művelnek, több szolidaritást szeretne. Nagyon nem szereti, hogy a helyi potentátok rákényszerítik a poli-

tikai akaratukat az egész falura, mert olyan a rendszer, hogy ezt megtehetik, fel is emeli a szavát, de amíg őt magát hagyják gyarapodni, amíg az élete nincs veszélyben, addig úgy érzi, hogy maradnia kell. Amikor megbeüt a ménkü, és menekülne, mert a Steve által egyáltalán nem ismert, de az olvasónak nagyon is ismerős kelet-európai átok lesújt, és testi épségében, életében, vagyonában kezdi fenyegetni Steve-t a történelem, akkor már késő: nem lehet elmenni.

És ha már történelem... A regénynek van egy érdekes helytörténeti szála is. Ez amolyan történelem alulnézetből. Milyen volt Szajlán a német megszállás, hogy viselkedett a beszállsolt német tisz, hogy rejtegették a zsidókat, egyáltalán hogy szembesül a zsidóüldözéssel Steve, hogy élük meg az oroszok bevonulását, és hogy nem is az első hullám a veszélyes, hanem a frontot követő martalócok, hogyan ásnak a faluban bunkereket a front közeledésekor, egyáltalán hogyan lehet megpróbálni túlélni ilyen háborús eseményeket. Közben egyébként tájékoztatást kapunk az utakról, a közlekedésről, a kapható traktorokról, a traktorok beindításáról, a természetű növényekről, a házépítésről, a párkeresésről. A regény a teljességre törekszik, lehetőleg mindent be akar mutatni Steve környezetéből. És mivel a nemiség ennek a teljes életnek a része, a könyv egészen meglepő őszinteséggel mutatja be nemcsak Steve, de a kamaszfiúk vagy Steve feleségének szexuális életét is.

A falusi élet ábrázolásának hitelességét a tudatosan használt tájnyelvi elemek biztosítják. Az elbeszélő és leíró részek mindig standard nyelven íródtak, helyenként egy-egy tájnyelvi szóval, amelyeknek a jelentését sokszor megmagyarázza az elbeszélő. A helyi emberekkel folytatott párbeszéd azonban mindig dialektusban íródtak, méghozzá egy egészen archaikus változatban, amelynek talán az a legfőbb jellegzetessége, hogy nincs teljes hasonulás. Ettől a szöveg egészen kifejezővé válik, lebilincselő ez a nyelvi gazdagság. Megjegyzem, hogy magyar irodalmi közegben ez elég szokatlan megoldás, nálunk inkább csak egyfajta stilizálás járja, néhány szó, vagy néhány

fordulat kölcsönöz a szövegnek egyfajta sajátos, tájnyelvi ízt. Ehhez képest ennek a regénynek egy terjedelmében is jelentős része nyelvjárásban beszél.

Steve megütöközött a '45 előtti uram-bátyám világon is, abban is kevés volt a demokrácia, és bár sok minden más sem volt az ínyére, egészen a legutolsó időkig tudott gazdálkodni, tudott továbblépni. Felépített egy izlésének megfelelő házat, megnősült, gyereke született. A hadigazdálkodásnak voltak kedvezőtlen hatásai, de megpróbált élni a lehetőségekkel, és valahogy boldogult. Ami a háború után történt, az viszont annyira ellentétben állt mindazzal, amit Steve a világról, a szabadságról gondolt, hogy ettől kezdve nem voltak tervei, reményei, vágyai: egyszerűen csak életben akar maradni. Mikor világossá vált, hogy nem tudja teljesíteni a beszolgáltatást, ő a „földszerző” ember saját maga adta le a földjét, elvették a traktorát, a lovat, az eszközeit. Valahogy kibírta a megverést, a rendőrséget. De ez már csak afféle túlélő-program volt: véletlenül sikerült, jött '56, és végre el tudott innen menekülni a családjával. Különös fintora a sorsnak, hogy a mód, ahogy elment, az már tipikusan kelet-európai finesz, akár Örkény is írhatta volna, csak Steve-ék vödör helyett krumpelit visznek.

Hát, nem is tudom, vegyes érzések vannak bennem, ahogy most viszszagondolok erre a könyvre. Nagyszerű volt olvasni, szóval nem a minősége miatt... Hanem az a kérdés izgat, hogy most mit gondoljak itt erről a helyről, ahol élek. Azon töprengök, hogy a múltban belénk kódolt sorsok ma vagy a jövőben mennyire érvényesek. Hogy mit mondjak erről a gyerekeimnek. ■ ■ ■

■ **Mohácsi Árpád** (1966): magyar–portugál–német szakon végezett az ELTE-n, verseket és színpadi műveket ír, műfordító. A Szépirodalmi Társaságának tagja. Kötetei a Kalligramnál: *Fernando Pessoa: Portugál tenger. Válogatott versek* (2008); *Gottfried Benn: Kígyóból a kanyar* (2013).